

ի բրձոց ժերդը մը, «ՄԵԼՔԻՍԵԿԻ կաթողիկոս ի և նոյնիւ որ զգացնատարար իր սովորականութեան մէջ նոյնիւ կ'ընդհատուի: Խնչէն շատ ծշիւ կը զիսէ հրապարակիդք, այս զըսուի ի ենահաղոց ժիկարու պատմութեան համար կարելոր էր շատ սորցինեան անոր, մէջ պիտի մունքամասնուէր նիկուիան աղջուքը, որուն ականատես վիճու էր Սրբեան, իրի այն միջոցին ուսուցիչ հայ զրպոցոցին կվովի: և անկարեի է որ իրեն պէս ըզգայուն և ազգաբար անձ մը որ և է վերպալ արտայայտուած ըլլիւր անօր մասին:

Հ. Ակնիւնեան այս տառականուածի մեծ ծառայութիւն կը մատուցանի պատմութեան, այս զրքին թաւելուածին մէջ զնելով պատճէնը այն յշատափառանին, զոր Սրբուն գրած է վարդապահ Նորամասնեանի Նիկութեան մայրու: Այս յիշատափառանին մէջ, զոր Հ. Ակնիւնեան իմիմածնուն է գոտին, Սրբուն շափուլ մը կը լրացնէ կարծեն իր ծարեգործեան իրեա յիշուած ընհանաւու ժիրդ զլուխը: Սուլդան Մուրախի պարսից հետ պատերազմի պատմութեան կցելով նիկու արքեպիսկո-

պոսի բանութեանց յիշատակութիւնը, ամենախիստ սեպերով արքանապէս խառնենելով այդ մասնուկ տիգը և աղես մտօք, խաւարեալ խորհրդու և անմասան հանձարով լիբրը տասն էջերու վրայ: Հ. Ակնիւնեան բաւական նմանութիւններ կը մատունանչ պարունակութեանը միջն այս յիշատակարանին և ունիդուան վիպատանութիւնն կոչուած ոստանուորին, զոր Հ. Ակնիւն հրատարակած է իր «Տարբեդիրք Կամենիցին» մէջ, որ ունիպէս չարաշար ըմբերանուած է նիկու, իրի նմանուգ «Վասակայ չար իշխանի և այլ բազմաց ուրացոյին», կ'եղագակացնէ թէ այդ տաղապատութեան ներկնակի ալ պէսց է Սիմէնն եղած լինի: «Աւզեղորութիւն» ը ինքնին, իրեն գիտող մտիր և ապնին կուզոյ գործ, ինչպէս կամիսցինք քսել, արքէն առանց յուշպարութիւն մըն է: Յարգեի բանասէրը, անօր կցելով վարդանի Մեկութեան այդ յիշատակարանը հանգերձ ընկուտեան վիպատանութեան մասին այդ նկատողութեամբ կցնապէս չահնկան կը զարձնէ անդր հըրատարակութիւնը!»

Թ.

ԻՄԱՍՏԱ.ՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՄԱՆՈՐ ԿԱՄ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԿԵԱՆՔԻՆ

(ՏՐԱՄԱՍՈՒԹԻՒՆ)

Ա Ն Ճ Ե Բ. — Կ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ Հ, Ա Տ Ա Կ Ե Ր Տ Ա Ն Ե Ր .

Կաղանդի զիշերը Ընծայարանին վիրանքանցին-մէջ էին, նոմիներու բակին վրայ տուող կամարական բացուածքին առցել, իսականի վիշտու մասն այս առջական այլ իրկունեան Մանկաթեաման, մէր ատեն մէջ, կաղանդի մեծ ավագանին ցուցէ բարուուած՝ երկ կը վատէին իրավանչերը մար մար, մէծ մայրս կը յիշատակէր մէր ատեն մէտենիերը... Աւարտան պահան մասնըր կը տեղուանէին այն ատեն աչքերու առջև... Անձի ի վեր միշտ, կաղանդի ֆիշերը, ինձի համար, անցնուց, մեռնող բաներու զիշերն է աւ զանձաւանդ:

Բ. Աւակերը. — Ինձի համար, ընդհակառակը, կաղանդի ֆիշերը լաւագյուն ֆալքին, նոր Օրեւրու Տայսին զիշերն է: Մենք ալ արգակս մասնըր կը վատէինք մէր ատեն մէջ, կաղանդի սեղանին ցրայ: Այս ատեն խորեն կըսէն որ յաջորդառաւ շատ կանունու պիտի ելլան, կուժերով աղքիր երթաւ, որպէսուի առանձին այն վայրիկանին ուր աղքիրէն ոսկի կը վագէ...»

Մեր առակին մը. — Այս, Սիրամանելոյն մէկ բանաստեղծութեան մէջ ալ կարդացած եւ ադ.

«... նոր ծարեին, աղքիրներէն, պիլն-թարթ մը՝ ոսկի է որ կը վագէ...» Հ

Գ. Աւակերը. — իսկ ես, կաղանդի իրկունը, ոչ Անցեալին, ոչ ալ Ազգակայնն կը խորհրման կամիսին՝ կաղանդի իրկունը անձին է նիմի համար և իրկունիք բան մը: Այս իրկունը մախարանիք անցրայանամ նին թայի, ժմէր գիտութիւնաբանը ինցիդենտ խացիւն... Անցնացը պանցէ, զարգացնէ, ամէն պարագայի անորոշ: Ներկան միայն բրական կազմունք է: Կաղանդի իրկունը Անցնացը կը մասն կաղանդի իրկունը մէշտենէ, զիշերը ներկան ունի իր մէջ իմ աղքիրս: — Սեղանին վրայ եղածները ուստի լու կը նայիր այլ իրկունը...» (Կը խնաման սեմենի):

Վարդապետ. — Երեք ալ իրաւունք ունիք ու չունիք միանգամայն: Ժիշը որ մասնաւուարար կաղանդին՝ կը թիւրունք խորհրման մըր ու մերիններուն կեան քին անցնելուն, գացող ատրակ ֆամանակին սահելուն մէր մեռներուն որոնց տեղը բաց կը մասն կաղանդին շուրջը... Կաղանդի իրկունը, ճիշդ է: այս աշխարհի բաներուն անցաւութեան անցրագանաւու առիթ կուսայ: Բայց մէր այդ անցած օրերը, մէր այդ մէկնած մատարուները անցած են իրասէս, բոլորպէսին: Կնանչնը ըսել թէ գոյութեան սկէ մէկ տեսակովը չի կան անուց: Ընհանականիք, այդ յուշումը իսկ պըսն մէջ, մէր անցեալ օրերը

և գայաց սիրելինքը կը վերապիրն մեղի համար
այդ թրիխուն, չն՞ոք կրնար նեստել թէ տեսակ
մը վերտանի դրաւու կուտայ իրենց մեր կանա-
տակցութեան մէջ զէին՝ որոյ սակայն մեր կանա-
ցին. Առ երբ մանաւան անցած օրերու, անհե-
տացաց զէմքերու այդ յուշումէն բան մը, լուս
մը, երբեմն ոյժ կը հանենց մեր կենաքի մէկ
ու իրենի վիճակին համար, ատօն խի անցացաւ ան-
շլլար թէ սիստ է որ անոնց անհետաց ըլլան
իրապէս և ամբողջավին: Վասնզի ինչ որ չի կայ
ինչ որ բարպար սիմին է այլևս՝ ինչչես զեր ոյժ
կրնան աննենալ գնածելու ներկանքին մէջ, աղջա-
կան անունու ու անունու ի հրամանը աղջա-
կանքին խօսնելու իրիկուն է մասամբ, այդ ան-
դրաարձաւոյլ պէտք չէ այնքան ատրիմին որ
քան մասինքարինց. անմուռելով անոնց մեր ան-
ցեալին անանութեանը, ու ներ կային նետ-

Սիւ կողմէ, իրաւունք ունէր նաև ձեզման որ Կազմակի իրիկունքը պապային մասնաւունք կլ խորհրդ յարով: Վասնի կաղանդին միանունք Ամառն է ու այդ ջշկինը առանալապէտ Քայլիքին Նախատանն է որ կա կասարենք ւ ու որ բովնեան գալիքին ըլլանակը միայն կայ զես այդ իրիկունք պարագ՝ մեր յուրաքանչափ մատն ի անդապանեւորով պատ ներ անշուռը զայմ ի եց ներու, մեր իգձերով ունանու մեր երևալայրական թեան բոլոր աղուոր պատկերներովը: Ուրդէ՛: ու բախտիւնք, իրաւացի ուրաքանչափն Կազման ի դիմունի թէ այդ որդուն սխալ պիտի ըլլա բարունի թէ այդ պապական իրապես բորբոքի պարագ տախանակ մըն է ուր մեր ուղաքը պիտօք կիսնանք ի թերե, նախ ինչպէս պիտի գրանք անոր վրայ է մեր աղջէն վիտացած, մեր անցեան էն ստացաց զորքածելով մասնաւոնդ: Ու զայ բապայաբը մեր անցեալէն միայն աղջէ բանեն չէ որ պիտի անցնին սախատակին վրայ, ու նաև նէն ու հն պիտի անցնին ու գորսէ, միայն անցնած էն պիտի զայ: Խ այս ուրիշ մուգքեկն ու ընկցէլ ալ պիտի վայ ան, ամէնքար կրնամ շաբան մեռքիր-շըլլալ: ... իմաստութիւն է, հետու արա խորին պապային մեր անցեալ ամրոցի զորքած էկուով կ անոր պատկերին լոյտին մէկ շլունալոր նաև մութն առաջին նախատեսելու ու:

Առ զերշապէս, մեր սիրելի Արքանի պատճեան
իր կարգունի հրամանը նաև էր կաղաքնի իր բա-
նակնին մէջ կը տեսնէր անոր ներք անոր անոր
զանը, կեռնէնին հասանցաւք մըրգիռն ան-
զանիք թայց չէ՞ր սիրակիր երբ մի՛այն այդ սե-
զանը կը տեսնէր հնա. պէտք էր խօսնիր թէ այ-
սպասարկ ինքնին ոչինչ կ'արժէ առանց անոն ա-
տեղոցին, ա ծօսեցուն քը իրինին մասնաւ-
րապար՝ անցեաւ մը կը բրեյ նետը. ա. սեղանինին
վրայէն, անոր սըրամութեան լրտերուն մէջ
ապագայի մը կը նայի ա. պէտք է նայի մասնաւ-
րապար՝

Ա. Աւակիեր. — Թայց, վարդապետ, ձեր առ
ըստածները կեանքի ամէն օրերու համար ալ կը ս
նանք քանի ու ճիշգ են: Ի՞նչ հարկ այն տակ
կազանդր, Ամանուրը մասնաւորաբար տօնելու

Հանդիսաւորելու անցեալին մեր յաշտումը որուղիք կրկնեմ, միշտ տխրագին բառ մը ունի իր մէջ ինձի, համար:

Վարպանքը. — Անշուշտ որ ցածիները ճիշջի
են կենացի բոլոր օրենսդու համար այ թայց իմ
կողմէ շեշտուած այդ հմարատութիւններուն չենք
կնաք անզարդանաւ ամեն որ. առնոց կայս խոր-
իք միշտ է եկան հմարատութիւններու խորհուր-
զին պատահած լրջութեամբ և ամէն գենասն-
շաւէր խորհուրդի համար իրաւացի՝ ուրաքանչ-
իքանդիք կանանդիք իրիկանց տարույն այն իր-
կանն է ուր հանդիսաւրացէն պիտի անզա-
րդանաւը այդ հմարատութիւններուն. Ա Կը
կրկնաց Յօրի իրիկան մը պեսէ և ընթե զայ-
ու այդպէս այ կ'ըլլայ է դիտան զայն ընել
հաջորդն ծննդից հասաքի իրիկան մը.

Ա. Աշակերտ. — Կեանքին եղածին անդրադառնութեալ մէջ յաճախաբ սահմարդ սահմարդ պարցիք մէջ մէջ փրկիսիսիայութեան ուստացիք մը ունէնինց սրունա սովորութեանն էք — զիսած էքից ազ — երաժշտութեանց օգնութեան ընթել ամէն անզամ որ ինչիք ըլլար կեանքի եղածը ըստացարեաւ և կեանքին էութեան տեսակը քը ջանար հասկցնեաւ առ մէսի պան նմաննենք մնանիքին:

Բ. Աւագիեր. — Ես ալ ճանշած եմ այդ նոյն
ուսուցիչը որ մեզի ալ այս անգամ՝ Երաժշտու-
թեան եղած ը բացատրելու համար կեանքին կե-
նանցներ գան:

Վարդապետը. — (Ժպոտելով) Երկու քնուղ լսածն
աւ կրնակ ճիշտ բայակ ի՞նչ կ'ըսէր :

— Ա. Անվանութեանը, — նախան որ մեղեդին չի դա-
յաւարու կ'սկսէ, եթէ իր իւրաքանչիւր աօթիք
չ'անցի ու իր անզը չի տայ նորին, այնպէս ո-
վաճառք չիրագործուի եթէ իր իւրաքանչիւր
եղելութիւնը, որը տարին չ'երթայ, չմռունի իր
անզը տալու՝ նոր եղելութեանն, նոր օրին, նոր
տարիին՝ նոր իրեն այր ձեռք եւու պետք
մեկն չերակիւրի խօսք էփեանքը մասն կայը-
թայց նոյն աստի, կ'սկս ան, ինչպէս որ մեղե-
դին հերթ իր իւրաքանչիւր ակիթաբարի ներկա-
յին և իւրաքանչիւր նոր նօթին մէջ չի միայն ա-
մառն նախորդինը ըստածած ու նորութիւնը կա-
յիրը մեղեդին, այնպէս ու կեանքը ու զայն աս-
քազ Անձը իր նոր օրին մէջ կ'սկսը ուժենաբորդի
համապատ եղած իր մէջ զորմածելով կ'եանց
գ. Անձ.

Վարպանքը . — Արդուէ է . որքան որ ճիշտ ի խորհի թէ օրերուն , տարիներուն անցնելով մետակելը մեր կեածք հարսի է , և այսքան է առանձ առանձ ի խորհի թէ անսան մեր նախքան մեջ , անոր ներկային ետք մերաբուք : չափնելով եւ աւելին՝ այդ ներկային մէջ դրժելով մե կեանք իրեն իրացնէ կեածք կայ : և զարդ կապրինք մեր անցեալուն այնին կը ուղար է , և աներնին , մշշինին է մեր անցեալը : ամօղզի վիճ՝ և նոյնիսկ ի՞նչ է որ մեր ներկային սպա կան պարունակաթեան մեծապօք բաժինը ու որ իրեն սերինը մեկնարի մեջ յասաւ կը ըբար ։ Ա . Առաջեր . — Մեր ուսուցիչը կ'ըստե՛ ար պէս թէ մշշեցին նոր նօթերը իրենց նախքան

ներս'վը իրենց երաժշտական նշանակութիւնը կ'ունենան, ու մեր կեանքն այ իր խրաբանչիւր նոր պահուած մէջ իր անցեալովը հարուստ ըլլառ'վը, իրապէս կեանքի ներկայ մըն է, այլապէս լոկ դիրքիբական, նիւթական ներկայ մը պիտի ըստի:

Անփո առակես մը. — Դուն որ գիտես այդպէս ըլլառ, ինչո՞ւ կը տրտմի հազար կաղանդի գիշերը....

Բ. Առակեր. — Մեր ուսուցիչը կ'սկէր սահայ տակաւին՝ թէ ինչպէս որ մեղեդին մէջ ոչ միայն նոր նօթերը կը հասկցուին հրներով այլ իրենց կարգին իրենք ալ անոնց վրայ զէսի ետ ցուցանալով կեսանետ կանոնն գը հասկցնին առ ևիլ, նոր նշանակութիւններով կ'օժտեն, այս պէս ալ կեանքի մը մէջ իր նոր եղածովով ևս անզամ մը կը հասկցուի իր հին եղածը. Եթէ, այսպէս, մէկու մը հասունութեան տարինները կը բաժ ցարուրութիւնառած իր մահերութեամբը, մականու թիւնը իր կարգին իր պարանակած առեղջամաշած ներուն լուսումը կ'ընկունի երբ անոր իրեն լուրացումը բերող հասուն տարիքին մէջէն նայինք. մեծ մարդոց կենապիրները շատ լաւ զիտեն այս բարձր, կ'աւելցնէ ու մը ուսուցիչը:

Վ. Առակեր. — Դուրս ու միայն մըն անցեալը չէ ենցած, հետերին կը մնայ, այլ նոյնիսկ մող հետ կեանքն միշտ ապրեցնել զայն, նոր օրիրուն մը նոր իրագործունեներովը զարդար ու զարձեար իմաստառորելով, վերաբերեարութիւնը զայն:

Գ. Առակեր. — Ճիշտ սկսելով առեղջամաշածին բան անցած է որով չի կայ այլին Սակայն ինչպէս չեղած բանը կը շարունակէ փոխուի թեու:

Վ. Առակեր. — Իրեն արտաքին, առաքեայական իրողութիւն է միայն որ անցածը անցած է ու չի կայ այլեւ. բայց իրեն ենթակայական հոգիին իրողութիւն կայ միշտ, և կրնայ վերըստին մասնաւու ու ապային նոր իմաստներ առնելու, որքան անզամներ կը պատահէ որ մեր կեանքի նոր փորձառութիւններով իր նո՞ր բաներ կը հասկանք մեր կեանքին շատունց անցած եղելութիւնները անոնց կապուած անձեւը այսպէսով անձու վերաբերողութիւններով մը կ'սկիմի ապրէլ մեր մէջ նորէն ու ապղէ մեր վրայ, այսպէսով է որ կրնանե հետզետեւ նոր լոյսեր, նոր խանդիր հանել մեր անցեալէն մը ներկան ու ապագան անոնցմոլ բեղմաստորելու համար:

Ա. Առակեր. — Այ մեր ուսուցիչը կ'սկէր սահայ իրական, ինչպէս որ մեղեդին իրաբանչիւր նոր նամբ մինչ մէկ կողմէ այլպէս իր նախորդ ներուն կապուած է անոնցմոլ իմաստառորեւն լու և զանոն մաստառութիւնը զոյց յարաբեր ըստիներով ու միս կողմէ սակայն զէսի իր յաջորդները հակած է, զէսի գալիքը ձգուած՝ անպէս ալ կեանքի ներկայ պահը արժէք ունի միայն այս առեն երբ իր եղածները բարացած իրեն կ'անդիր կ'ընկայ զէսի իրեն գալիքը պրկուած՝ անոր սանդաւան տքնելով:

Բ. Առակեր. — Կը հարցնէինք այն առեն մըր ուսուցիչն թէ ո՞ւր էր գաղտնիքը մնացեմին այդ բոլոր տարօրինակ յատկութիւններուն: Իր պատասխանը միշտ նոյնը կ'ըլլար: Հոն որ՝ առ նօթերը արտաքին ձայնելէն մարմինն են միայն այդ նօթերուն խորը ու այդ մարմինն միշտացաւ անզ ու յատկուուղ ծրածիչնին կողմէ անոր մէջ զրուած միակ խորթեան մը՝ զոր կը կոչէր մեղեդին երաժշտական իմաստը:

Ա. Առակեր. — Այ կը յարեր. նոյնինք ալ ինչ որ կեանք մը արժէքաւոր կ'ընէն անոր իսկանթեան թափանցուին է ստեղծագործ էական իմաստով մը զոր կը սիրէր Պղատոսի հետ ու այդ բառն անոր ւառած նշանակութեամբը՝ այդ կեանքնին խուն կոչել կամ թարին:

Վ. Առակեր. — Ու հոտ կը հասնայիք անշուշն թէ ձեր ուսուցիչը այլ բաղդատառթեամբ երաժշտական գործը տեսակէտով մը օրինակ, տիրամ կ'ուոչէր առաջարիէլ կեսաքին: Վասնչի երաժշտական դորուն մէջ ամէն տարր այդ իմաստ է կամեցառած է ու անոր համար ու անոր մէջ իրապէս իրը երաժշտական կայ: Մինչ շատերու կեանքին մէջ, ըրնականորէն՝ որով աստիճան մը անդամակցօրէն ապրուած կեանքնին մէջ շատ քիչ անգամ այլպէս է: Բայց այլպէտ պէտք է ըլլայ սրբէովի կեանքը արժէքաւոր զանոնյ, ըլլայ նշարիս կեանք, ու գէթ որով աստիճանի մեծաթեան մը կասինի:

Գ. Առակեր. — Բայց նոյնիսկ արժէքաւոր, նոյնիսկ մէջ կեանքի մը մէջ կարես բաժին մը կայ որ զայս ապրունէն կախուած չէ ունեցած եւ էր կրնար ունենաւ: Ծիզ է որ մեր արարցները մեղմ կիսաւու ունեն: բայց կեանքը մեր արարցներէն չի բաղկանար միայն, կարես մէջ կ'ընկուն կախուած ունենուին: Այս իմաստ է ան, պարագանէրէ՝ որով արարցին պայմաններէն, յաճախ թաղղէն կախուած ունենի: Ինչպէս պահանջնել այն առեն որ ապրուը իր կեանքնին տարրինը մէջ գնէ այն միաթիւնը զոր երաժշտական գործուածութիւնը մէջ կ'ընկայ գնէ:

Վ. Առակեր. — Բայց ճիզ հոտ է խնդիրը, կեանքնի, վիտակից կեանքին մէջ կարուոր այն էն թէ զայս կազմող եղելութիւնները ի՞նչ են իրեն առարկայական իրողութիւն, այլ թէ ի՞նչ է այս իմաստը զոր մենք կուտանք անսնց: Կահանը, այն իմրան է որով կ'ընդունինք ու կը դրժանէնք մեր կեանքի պատահարները: Ու նաևնա կաթեանը այդ տառչութիւնը իւ պարագաներու այդ օտագործուած մնալմէ՝ է որ կախուած ունին:

Ա. Առակեր. — Մեր ուսուցիչը նմանութիւն մը նա կ'ընէն, երաժշտական գործը կ'ըսէր, իր իմաստը երաժշտական անոր համար սանցած վերաբերեան մէջ կը լրացն. անոր գործը կ'ստանայ իր վերջնական և գերազուն կիթքը, Այսպէս ալ մեծ կեանք մը յանախ իր գերազուն իմաստը կը յարանարքի տեսակովը այն մահուան որով կը փուտի: Այսպէս, կ'ըսէր, Սոկրատի մահը անոր կեանքին տուած վերջանարդունքն մը որ միևնույն առեն վասեն վասենացուց այդ կեանքին ամբող-